

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЛУЦИШИН ОЛЕГ ОРЕСТОВИЧ

УДК 336.62

**КРЕДИТНІ СПІЛКИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ
ПОСЛУГ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Юрій Сергій Ілліч,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри міжнародних фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гончаренко Владислав Васильович,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»,
професор кафедри фінансів

кандидат економічних наук, доцент
Коцовська Раїса Романівна,
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ,
доцент кафедри банківської справи

Захист відбудеться «___» березня 2011 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, майдан Перемоги 3.

Автореферат розісланий «___» лютого 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення ринкових відносин в Україні супроводжується не лише формуванням і розвитком тих сфер і ланок фінансової системи, котрі властиві ринковій економіці, а й поглибленням негативних ефектів суспільного розвитку через недоліки в регулюванні ринкових процесів. Мова іде, насамперед, про надмірне захоплення на макрорівні проблемами економічного зростання і фінансової стабільності при одночасно недостатньому рівні уваги до соціальної функції ринків та соціальної відповідальності ринкових інститутів. Натомість важливою тенденцією сучасного розвитку світової цивілізації є пріоритет соціальних аспектів, що особливо актуалізувалися в умовах глобальної економічної і фінансової кризи, коли надзвичайно загострилася необхідність збереження довіри до ринкових і державних інституцій в плані їхньої здатності ефективно виконувати свої соціально-економічні та суспільно-політичні функції. Йдеться про вплив інституцій і правил на поведінку суб'єктів ринку, поступовий перехід фінансових інститутів на новий ступінь розвитку, на якому вони дбають не лише про прибутковість, а й про органічне поєднання економічної конкуренції і свободи ринку з соціальними гарантіями та соціальною відповідальністю перед клієнтами і державою.

Феноменології кредитної кооперації присвячені праці багатьох науковців, які заклали концептуальні засади у сфері цієї проблематики. На Заході сформувалися дві наукові школи, які вивчають проблему кредитної кооперації, – західноєвропейська, представниками якої є: Г. Аскхофф, С. Бьок, Г. Ван Дайк, А. Ван дер Зван, М. Дігбі, М. Дітріх, М. Лайнхем, К. Лі Вей, Д. Люсі, Г. Мюнхнер, Й. Нільсон, К. О'Лірі, Л. Планкетт, К. Плесов, Р. Може, Ф. Роботка, В. Саломо, М. Сарджент, У. Уоткінс, Р. Якобсон; американська, представлена такими вченими, як: М. Абрахамсон, Д. Баарда, Д. Бартон, Г. Гойл, І. Ємельянов, Д. Кобія, М. Фултон, М. Шаарс.

Класичні принципи організації кредитної кооперації й історичні аспекти розвитку кооперативного руху розкриті в наукових працях О. Чаянова, М. Туган-Барановського, доповнені О. Крашенніковим, Є. Серовою, В. Наумовим, В. Масленніковим, С. Прокоповичем, М. Хейсіним та ін. Серед дослідників проблем становлення та розбудови українського кооперативного руху слід відмітити: М. Алімана, І. Вітановича, С. Гелея, В. Гончаренка, С. Злупка, Р. Коцовську, В. Марочко, А. Морозова, А. Оленчика, А. Пантелеймоненка, К. Пожитнова.

Концептуальні аспекти розвитку ринку фінансових послуг досліджують вітчизняні економісти Л. Алексеєнко, Г. Багратян, Д. Басс, Є. Бобров, С. Буковинський, О. Дзюблюк, І. Дорошенко, В. Зимовець, С. Львовчкін, С. Міщенко, С. Науменкова, В. Опарін, О. Осадча, В. Федосов, С. Юрій та ін.

Разом з тим, варто зазначити, що в умовах фінансової нестабільності актуальність обраної теми загострюється, особливо в контексті зниження платоспроможності та довіри населення до фінансово-кредитних установ і потребує проведення подальших наукових досліджень сукупності проблем, пов'язаних з необхідністю вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування кредитних спілок на

ринку фінансових послуг. На часі формування нових концептуальних підходів щодо реформування інфраструктури системи кредитної кооперації, об'єктивно назрілим є необхідність удосконалення механізму державного регулювання і пруденційного нагляду за діяльністю кредитних спілок на ринку фінансових послуг України з метою зміцнення їх фінансової стабільності та посилення соціальної спрямованості. Вагомість зазначеної проблематики, її актуальність, науково-теоретична цінність і практична значущість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження та окреслили коло питань, які підлягають розробці.

Провідна ідея дисертації – утвердження соціально-економічної місії кредитних спілок в ринкових умовах. Базуючись на кооперативних засадах, кредитні спілки як інститути ринку фінансових послуг покликані послабити окремі негативні аспекти ринкових відносин і підвищити соціальну спрямованість та ефективність ринкової економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до планових науково-дослідних робіт кафедри фінансів: «Удосконалення фінансових відносин в умовах становлення економіки ринкового типу» (державний реєстраційний номер 0101U002355); «Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України» (державний реєстраційний номер 0105U000861) та кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування Тернопільського національного економічного університету «Сучасні фінансово-управлінські проблеми господарської діяльності» (державний реєстраційний номер 0108U002108), у межах яких автором розроблено критерії розвитку інфраструктури фінансового ринку; пріоритети розвитку кредитної кооперації на ринку фінансових послуг; пропозиції щодо побудови системи гарантування вкладів членів кредитних спілок.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в поглибленні теоретичних засад та виявленні проблемних аспектів організаційно-економічного механізму діяльності кредитних спілок та розробці рекомендацій щодо формування інфраструктури системи кредитної кооперації та вдосконалення механізму державного регулювання діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг в Україні.

Досягнення вказаної мети передбачає виконання таких *завдань*:

- поглибити теоретико-концептуальні засади ринку фінансових послуг як інституційної основи ринкової економіки;
- розкрити інституційні особливості кредитної спілки як фінансового інституту в контексті економічної сутності кредитної кооперації, обґрунтувати роль і місце кредитних спілок на ринку фінансових послуг;
- сформувати теоретичні засади організаційно-економічного механізму та узагальнити сучасні тенденції діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг України;
- проаналізувати діючу практику формування капіталу кредитними спілками у контексті надання фінансових послуг;

- розкрити особливості механізму трансформації заощаджень в інвестиції в процесі реалізації депозитних послуг кредитних спілок;
- узагальнити соціально-економічні аспекти й дати оцінку діяльності кредитних спілок у сфері кредитування;
- розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо забезпечення фінансової стійкості кредитних спілок на ринку фінансових послуг;
- запропонувати комплекс заходів щодо формування інфраструктури системи кредитної кооперації та вдосконалення механізму пруденційного нагляду за діяльністю кредитних спілок на ринку фінансових послуг в Україні.

Об'єктом дослідження є діяльність кредитних спілок як фінансових інститутів ринку фінансових послуг.

Предметом дослідження є економічні відносини, пов'язані з перерозподілом грошового капіталу на ринку фінансових послуг через посередництво кредитних спілок.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження використано загальнонаукові та спеціальні прийоми і методи наукового пізнання. Серед них, зокрема: метод теоретичного узагальнення і порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, історичний і системний метод наукового пізнання – при з'ясуванні концептуальних засад ринку фінансових послуг, обґрунтуванні категорійно-поняттєвого апарату, при розкритті економічної сутності кредитної кооперації та інституційних особливостей кредитних спілок як інститутів ринку фінансових послуг (перший розділ); методи аналізу, синтезу, порівняння, групування і графічного зображення даних – при виявленні тенденцій і закономірностей організації фінансово-кредитної діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг України (другий розділ); метод логічного узагальнення результатів та економічного моделювання – при розробці пропозицій щодо формування інфраструктури системи кредитної кооперації в Україні, удосконалення пруденційного нагляду за діяльністю кредитних спілок на ринку фінансових послуг та забезпечення їх фінансової стійкості (третій розділ).

Теоретичну основу дисертації формують фундаментальні положення світової економічної думки та фінансової науки, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань фінансового ринку та ринку фінансових послуг, проблем фінансового посередництва та кредитної кооперації.

Інформаційно-нормативною базою дослідження є законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти України, що регулюють функціонування ринку фінансових послуг, регламентують діяльність кредитних спілок та порядок надання ними фінансових послуг, офіційні дані Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів», кредитної спілки «Калина» (м. Тернопіль).

Наукова новизна отриманих результатів У процесі дослідження отримано такі найбільш суттєві наукові результати, які розкривають особистий внесок автора у розробку згаданої проблеми та характеризують наукову новизну роботи:

вперше:

– обґрунтовано сутність та розкрито особливості організаційно-економічного механізму діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг як субстанції, що забезпечує впорядковані й регламентовані державою економічні відносини, на яких базуються конкретні форми організації руху фінансових ресурсів, і зокрема: формування ресурсної і капітальної бази кредитної спілки, кредитування домогосподарств, трансформація заощаджень в інвестиції. Це дає підстави розглядати кредитні спілки як мікросередовище узгодження інтересів споживачів і надавачів фінансових послуг (безпосередніх членів кредитної спілки), що базується на ідеї взаємодопомоги й економічного самозахисту та передбачає органічне поєднання ринкових принципів господарської і фінансової діяльності із соціальною відповідальністю кредитної спілки перед її членами і державою;

– розроблено підхід до діагностичного дослідження фінансового стану кредитної спілки, що базується на комп'ютерних технологіях – нейромережевих моделях. На відміну від існуючих підходів, пропонується базуватися на системі оцінки та прогнозування показників фінансової діяльності кредитної спілки і дає можливість не лише оцінювати її поточний стан, а й моделювати поведінку як при сталому розвитку, так і в умовах кризових явищ на ринку фінансових послуг;

удосконалено:

– порядок здійснення пруденційного нагляду та системи раннього попередження погіршення фінансового стану кредитних спілок в частині його моніторингу шляхом заміни подачі звітних даних, які відображають статичну інформацію щодо фінансового стану кредитної спілки, на аналіз неперервних часових (динамічних) рядів з урахуванням статистичної звітності попередніх періодів. Це дозволить на основі побудови тренду часових рядів фінансових показників визначати загальні тенденції, виявляти проблеми в діяльності кредитних спілок на ранніх стадіях, їх передбачати та локалізувати;

набули подальшого розвитку:

– підходи до визначення поняття ринку фінансових послуг з віднесенням його до так званих «інтегрованих складних ринків». Запропоновано розглядати згаданий ринок як сукупність економічних відносин, що виникають у результаті надання і споживання фінансових послуг у процесі перерозподілу фінансових ресурсів на фінансовому ринку, де його інститути виконують роль посередників щодо руху коштів від їх власників до користувачів, чи в процесі купівлі-продажу товарів на споживчому ринку, де інститути ринку фінансових послуг опосередковують процеси обміну;

– концептуальні засади кооперативної форми організації фінансово-господарської діяльності кредитних спілок та їх інституційних особливостей як посередників на ринку фінансових послуг. Аргументовано, що кредитна спілка – це специфічна форма фінансової конгломерації, відмінна від інших форм господарювання, що зберігає ознаки кооперативного об'єднання (демократичність в організації та управлінні, неприбутковий механізм господарювання, взаємодопомога й економіч-

ний самозахист членів спілки), поєднуючи при цьому риси й властивості комерційного фінансового інституту (надання кредитів під відсотки, акумуляція грошових вкладів на різних умовах та нарахування відсотків на них);

– положення щодо концепції розвитку системи кредитної кооперації в Україні. Запропоновано трирівневу інституційно-організаційну архітектуру системи кредитної кооперації: перший рівень – кредитні спілки, об'єднані в потужні асоціації, та додаткова сервісна інфраструктура; другий рівень – об'єднані кредитні спілки, кооперативні банки, стабілізаційний фонд та система гарантування вкладів; третій рівень – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, саморегулювальна організація, апекс-інститут, що забезпечуватиме ефективність діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

Практичне значення отриманих результатів. Результатом виконання комплексу визначених у дисертації завдань є розробка пропозицій та рекомендацій щодо: порядку створення та функціонального призначення апекс-інституту в організаційно-інституційній архітектурі системи кредитної кооперації; здійснення пруденційного нагляду за діяльністю кредитних спілок на ринку фінансових послуг; розвитку системи кредитної кооперації в Україні; діагностичного дослідження фінансового стану кредитної спілки.

Наукові результати та практичні рекомендації, сформульовані у дисертації, отримали схвальну оцінку та використовуються у практичній роботі Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України (довідка №15896/37 від 02.12.2010 р.), Спільним проектом Кооперативної Асоціації Райффайзен (DGRV) та Німецького Товариства Технічного співробітництва (GTZ) (довідка № 98 від 20.10.2010 р.), Академією фінансового управління Міністерства фінансів України при підготовці науково-дослідної роботи «Державна політика розвитку фінансових ринків» (номер держреєстрації 0109U001990) (довідка №77000-020-25/674 від 30.11.2010 р.), Всеукраїнською асоціацією кредитних спілок (довідка №03-164-1 від 10.11.2010 р.), об'єднанням кредитних спілок «Програма захисту вкладів» (довідка №286-1 від 10.11.2010 р.), Українською об'єднаною кредитною спілкою (довідка №91 від 10.11.2010 р.) та кредитною спілкою «Калина» (довідка №05-11-10/01 від 05.11.2010 р.). Результати дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес Тернопільського національного економічного університету (довідка №126-24/2368 від 01.11.2010 р.).

Особистий внесок автора. Наукові результати і висновки, які виносяться на захист, отримані автором самостійно. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею.

Апробація результатів дисертації. Основні науково-практичні положення дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на наукових семінарах кафебри фінансів суб'єктів господарювання та страхування Тернопільського національного економічного університету, а також пройшли апробацію та отримали позитивну оцінку на наукових конференціях, семінарах, круглих столах, тематичних зустрічах і,

зокрема, на: Міжнародній конференції «Напрями забезпечення стабільності системи кредитної кооперації» (25 лютого 2010 р., м. Київ), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (26-27 лютого 2009 р., м. Тернопіль), I та II Міжнародній науково-практичній конференції «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (24–26 жовтня 2007 р.; 16–17 жовтня 2008 р., м. Тернопіль), Міжнародній науковій конференції «Проблеми економічної інтеграції України до Європейського Союзу: світові економічні кризи і Україна» (15–22 вересня 2007 р., м. Анталія), щорічній науковій конференції «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» (15 квітня 2005 р.; 13 квітня 2006 р.; 18 квітня 2007 р., м. Тернопіль).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць. Загальний обсяг публікацій – 8,4 друк. арк., особисто автору належить 7,4 др. арк., з них: 5 одноосібних та 1 у співавторстві статей у наукових фахових виданнях загальним обсягом 5,0 др. арк. (4,7 др. арк. належить автору); 9 публікацій у збірниках наукових праць за матеріалами конференцій та інших виданнях (7 одноосібних та 2 у співавторстві) загальним обсягом 3,4 др. арк. (2,7 др. арк. належить автору).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 202 сторінках, список використаних джерел налічує 248 найменувань на 22 сторінках. Дисертація містить 14 таблиць на 17 сторінках, 63 рисунки на 60 сторінках та 21 додаток на 51 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі 1 «Теоретичні засади функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг» поглиблено концептуальні засади ринку фінансових послуг як інституційної основи ринкової економіки; розкрито економічну природу та інституційні особливості кредитної спілки як фінансового інституту; обґрунтовано сутність організаційно-економічного механізму діяльності та сучасні тенденції функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг України.

Відповідно до принципів формування інституціональних основ ринкової економіки в дисертації обґрунтовано, що ринок фінансових послуг є органічною складовою фінансової системи держави, що вирізняється як зовнішніми організаційно-правовими формами прояву (фінансовими інститутами та інституційним механізмом організації грошово-кредитних і фінансових відносин у суспільстві), так і внутрішнім змістовним наповненням (сутністю, функціональним призначенням в системі суспільних відносин). З'ясовано, що дискретний і фрагментарний підхід до викладення сутності категорійно-поняттєвого апарату часто призводить до термінологічної невизначеності у сфері зазначеної проблематики і свідчить про існуючі упущення теоретико-методологічного характеру. Зокрема, залежно від контексту, такі поняття, як «ринку фінансових послуг» та «фінансовий ринок» використовуються як синоніми, інколи набувають властивих лише

їм смислових відтінків, або ж, навпаки, інтегруються в єдиному понятті наукового знання.

Використовуючи філософські категорії «зміст» і «форма», аргументовано, що ринок фінансових послуг з характерною йому системою фінансових інститутів – це та сфера, у якій реалізуються відносини власності, формується фінансовий потенціал економічного зростання, концентруються і перерозподіляються інвестиційні ресурси. Саме в цьому контексті між фінансовим ринком і ринком фінансових послуг існує функціональна детермінованість. Основне призначення фінансового ринку полягає у забезпеченні вільного руху фінансових ресурсів між його суб'єктами, у процесі якого він відіграє важливу роль в трансформації грошових коштів у фінансовий капітал. Натомість економічна сутність ринку фінансових послуг полягає в тому, що він відображає конкретні форми організації руху фінансових ресурсів через посередництво фінансово-кредитного механізму (зокрема, його інститутів) між суб'єктами господарювання і не має речової форми, оскільки його субстанцією на ринку фінансових послуг є правові та майнові відносини. Доведено, що ускладнення форм і способів розміщення грошового капіталу між учасниками фінансового ринку призвело до появи нових спеціальних видів професійної діяльності, спрямованих на обслуговування власників цього капіталу, появи нового поняття «фінансова послуга», а відтак і до запровадження у науковий обіг поняття «ринок фінансових послуг».

У роботі узагальнено теоретичні концепції щодо преферентності трактування поняття «кредитна кооперація» з урахуванням соціальних, фінансово-економічних, організаційних аспектів, що базуються на філософії принципів кредитної кооперації; окремі положення доповнено і розвинуто з урахуванням інституційних особливостей кредитної спілки як фінансового посередника на ринку фінансових послуг (перерозподіл ресурсів у часі, акумуляція заощаджень, перерозподіл ризику, забезпечення ліквідності, узгодження тривалості активів та зобов'язань). На основі вищезазначеного аргументовано, що кредитна спілка – це специфічна форма фінансової конгломерації, відмінна від інших форм господарювання, що зберігає ознаки кооперативного об'єднання.

У дисертації розкрито сутність та деталізовано особливості організаційно-економічного механізму функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг України. Зокрема, обґрунтовано, що кредитна спілка, з огляду на її кооперативну економічну природу та інституційні особливості фінансового посередника на ринку фінансових послуг в рамках організаційно-економічного механізму, є мікросередовищем узгодження інтересів носіїв попиту (споживачів фінансових послуг – безпосередніх членів кредитної спілки) і носія пропозиції (фінансового посередника – кредитної спілки) на фінансові послуги. У контексті дії цього механізму кредитна спілка, з одного боку, накопичує фінансові ресурси – власні, залучені та запозичені, а з іншого – використовує їх для надання позичок своїм членам. Доведено, що формування такого організаційно-економічного механізму базується на ідеї самозабезпечення послугами, регламентується державою і ґрунтується на інституційній основі, що передбачає органічне поєднання ринкових принципів економічної ефективності із соціальною відповідальністю кредитної спілки перед її членами і державою.

З огляду на виявлені в процесі дослідження проблемні аспекти організаційно-правового та інституційного характеру, констатовано, що питання функціонального призначення кредитних спілок як соціально значущого фінансового інституту ринку фінансових послуг в Україні залишається поки що поза належною увагою. Аргументовано, що така недооцінка зумовлена як деформацією та дискредитацією кооперативної ідеї в минулому, так і «переродженням» цих фінансових інститутів у сучасних умовах фінансової консолідації у псевдо кооперативні форми (схемні й афілійовані з банками кредитні спілки), що відходять від класичних кооперативних принципів і неприбуткових засад діяльності, посилюють внутрішньогалузеву конкуренцію та спричиняють виникнення системних ризиків. Усе це відображається на асоціативному сприйнятті самої ідеї кредитної кооперації, а в умовах фінансової нестабільності знижує рівень довіри до цих фінансово-кредитних установ, що супроводжується відтоком вкладів, суттєвим скороченням активів, згортанням кредитних програм та ін. У підсумку все це потребує формування ефективного організаційно-економічного механізму функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

У розділі 2 «Комплексний моніторинг діяльності кредитних спілок як інститутів ринку фінансових послуг в Україні» здійснено аналіз діючої практики та особливостей формування капіталу кредитними спілками у контексті надання фінансових послуг; розкрито особливості механізму трансформації заощаджень в інвестиції в процесі реалізації депозитних послуг кредитних спілок; узагальнено соціально-економічні наслідки і виявлено проблемні аспекти діяльності кредитних спілок у процесі кредитування.

Проведений автором аналіз джерел та особливостей формування ресурсної і капітальної бази кредитної спілки дав можливість констатувати, що фінансовою основою її діяльності є власний капітал. Порядок і механізм його формування відображає одну із форм організації руху фінансових ресурсів і капіталу, опосередкованого організаційно-економічним механізмом діяльності кредитної спілки як інституту ринку фінансових послуг. Мова іде про фінансову послугу між членами кредитної спілки і кредитною спілкою як фінансовим інститутом. При цьому матеріальною формою цієї послуги є сформований спілкою власний капітал, який теоретично є найстабільнішим джерелом надання фінансових послуг. Проте ця зовнішня матеріально-речова форма відображає глибинний внутрішній зміст фінансової послуги, що передбачає передачу прав власності на капітал від конкретної особи – члена кредитної спілки у власність кредитної спілки як інституту ринку фінансових послуг. У цьому контексті капітал кредитної спілки знаходиться в постійному кругообігу і, залежно від стадії його циклу, перебуває у грошовій формі та у формі дебіторських й інвестиційних зобов'язань.

Встановлено, що в більшості кредитних спілок власний капітал за розміром становить незначну частину їх ресурсів, хоча саме формування власної капітальної бази є необхідною умовою успішної діяльності цієї фінансової установи. Тому рівень достатності капіталу кредитної спілки регулюється централізовано шляхом встанов-

лення обов'язкових нормативів. Разом з тим, в роботі показано, що в процесі своєї діяльності кожна кредитна спілка, дотримуючись встановлених нормативів, в контексті політики формування свого капіталу обирає цільові орієнтири, відштовхуючись від завдань оптимізації його структури та мінімізації витрат і ризиків.

З позицій емпірично сформульованого твердження про те, що у функціональній залежності «заощадження – інвестиції» важливе значення має не тільки нагромадження достатнього обсягу заощаджень у секторі домогосподарств, а й механізми їх трансформації в інвестиції, в роботі розкрито особливості механізму такої трансформації в процесі реалізації депозитних послуг кредитних спілок. Акцентовано увагу на двох ключових особливостях механізму трансформації заощаджень в інвестиції через посередництво кредитних спілок. По-перше, саме кредитні спілки як фінансові посередники ринку фінансових послуг, відповідно до специфіки організаційно-економічного механізму своєї діяльності на цьому ринку, акумулюють кошти на депозитних рахунках винятково через залучення вкладів фізичних осіб. З огляду на зазначену особливість, а також з урахуванням основних факторів, які впливають на рівень заощаджень населення, констатовано, що саме ця фінансова установа, як ніяка інша демонструє тенденції розвитку ринку заощаджень домогосподарств. Зокрема, динаміка залучення внесків та середній розмір внеску на депозитні рахунки кредитних спілок показує рівень достатку членів спілки, а їхня строкова структура вказує на інвестиційні мотиви індивідуальних інвесторів (найчастіше пов'язані зі споживчими потребами населення, відкладеними у часі) та свідчить про ступінь довіри до цих фінансових установ.

По-друге, кредитні спілки мобілізують заощадження населення для організації взаємного кредитування. Депозитні вклади, складаючи понад 60% усіх фінансових ресурсів кредитних спілок, чинять найбільший вплив на обсяги активних операцій цих фінансових установ. Дана функціональна залежність підтверджена аналітичними розрахунками, які свідчать про те, що зменшення кількості вкладників внаслідок кризи призвело до значного скорочення кредитних портфелів цих фінансових установ. Водночас відмічено, що найважливішою проблемою вітчизняної системи кредитної кооперації є масове неповернення депозитів населенню на початку кризового періоду (кінець 2008 р.), що зруйнувало довіру до заощаджень через посередництво кредитних спілок.

За результатами аналізу послуг кредитних спілок у сфері кредитування встановлено, що структура їх кредитного портфеля здебільшого визначається структурними дисбалансами, що мають місце в періоди нестабільності економіки: кредитні спілки, намагаючись зберегти ліквідність, роблять все для того, щоб збалансувати кредити і зобов'язання.

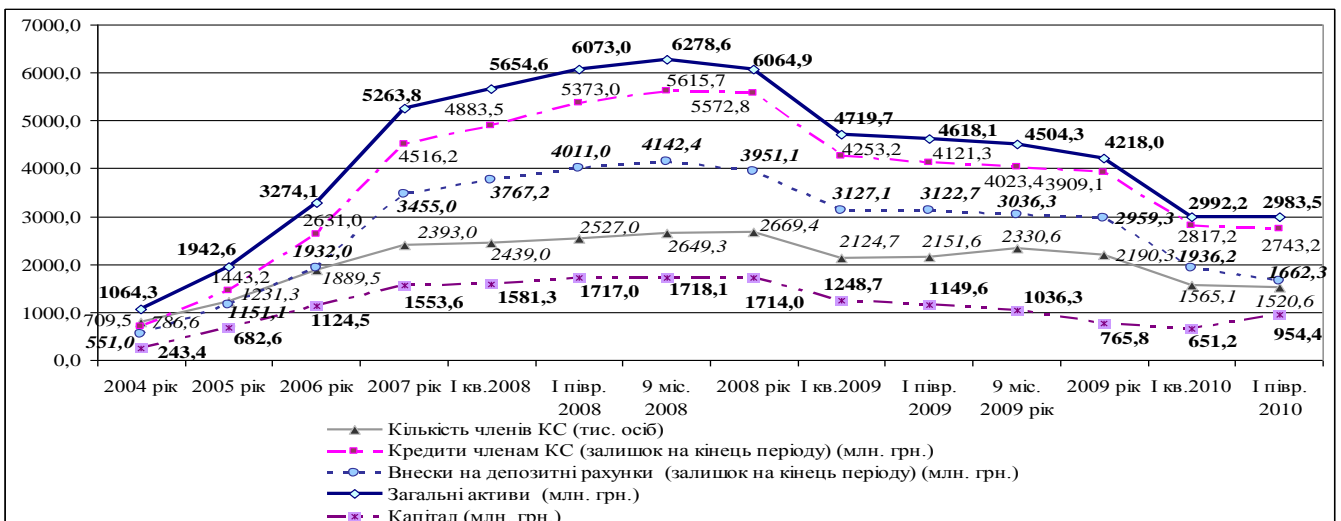
З'ясовано, що в структурі кредитного портфеля кредитних спілок переважають середньотермінові (більше 57%) та довготермінові кредити (близько 40%); короткотермінові кредити становлять лише 3%. Структура кредитного портфеля за цілями кредитування балансує в межах встановленої цільової структури: частка споживчого кредитування, що традиційно складала майже $\frac{2}{3}$ кредитного портфеля, зменшилася у період кризи (кінець 2008–2009 рр.) та стагнації (2009–2010 рр.) до 40%; водночас

комерційні кредити становлять 16%; кредити на інші цілі – 30%; частка кредитів на придбання, будівництво і ремонт житла – 10%; кредитування ведення селянських та фермерських господарств має незначну частку в загальному обсязі виданих кредитів – по 2% відповідно.

Якість кредитного портфеля характеризується рівнем заборгованості та її структурою. Доводиться констатувати, що найбільшою проблемою кредитних спілок упродовж останніх років є стрімке зростання частки простроченої заборгованості у кредитному портфелі (з 6,3% у 2008 р. до 28,6% у 2009 р. та 29,9% у I півріччі 2010 р.).

На основі аналізу динаміки та структури капіталу кредитних спілок, залучених депозитів та наданих кредитів встановлено низький рівень капіталізації цих фінансових установ. Водночас з'ясовано, що їхня недостатня роль у формуванні інвестиційного потенціалу компенсується стабільно високим рівнем підтримки сукупного споживчого попиту в основному малозабезпечених верств населення.

На основі аналізу динамічних рядів основних показників діяльності кредитних спілок України (рис. 1) виявлено такі тенденції, що характеризують рівень їх ділової активності на ринку фінансових послуг у контексті основних фаз макроекономічної динаміки:

Рис. 1. Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок України у 2004-2010 рр.

– у докризовий період 2004–2007 рр. кредитні спілки демонстрували висхідний тренд за усіма основними показниками діяльності (найвищими темпами зростання характеризувалися капітал – 94,5%; кредити – 85,8%; внески на депозитні рахунки – 84,9%; загальні активи – 70,6%; кількість членів – 45,5%);

– упродовж 2008 р. спостерігались нижчі, ніж у попередньому періоді, але все ж досить високі темпи зростання основних показників діяльності кредитних спілок (кредитний портфель зріс на 23,5%, загальні активи – на 15,3%; сума вкладів на депозитні рахунки – на 14,5%; кількість членів спілок – на 11,6%; капітал – на 10,4%);

– під час кризи показники діяльності кредитних спілок продемонстрували низхідний тренд (вже у 2009 р. кредитні спілки втратили більше 55% свого капіталу; понад 30% активів, вкладників та кредитного портфеля; 25% вкладів. Окреслені тенденції збереглися і в 2010 р.).

Проте, незважаючи на уповільнення рівня ділової активності та значне зниження темпів приросту, а часто й суттєве падіння основних показників, кредитні спілки практично не припиняли видачі кредитів і цим самим виконували свою основну місію – самозабезпечення фінансовими послугами.

Результати дослідження показали, що негативні макроекономічні тенденції, підсилені інституційними проблемами (відсутність механізмів рефінансування і гарантування вкладів, централізованих стабілізаційних фондів, упущення в пруденційному нагляді та системі раннього попередження та ін.), зумовили загострення проблем з ліквідністю у більшості кредитних спілок і довели необхідність істотного вдосконалення організаційно-економічного механізму їх функціонування на ринку фінансових послуг.

У розділі 3 «Стратегічні вектори розвитку кредитних спілок на ринку фінансових послуг України» обґрунтовано пропозиції щодо забезпечення фінансової стійкості та соціальної відповідальності кредитних спілок; розроблено комплекс заходів щодо формування інфраструктури системи кредитної кооперації та вдосконалення механізму державного регулювання (в частині пруденційного нагляду) їх діяльності на ринку фінансових послуг в Україні.

У посткризовий період в Україні фактично не залишилося альтернативи кредитним спілкам у сфері споживчого кредитування. Звідси випливає важливий висновок щодо необхідності модернізації державної політики в частині відновлення довіри до цих фінансово-кредитних установ, яка повинна будуватися на прозорих і зрозумілих діях усіх учасників ринку фінансових послуг.

Аргументовано, що професійну діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг України доцільно базувати на принципах соціальної відповідальності та єдиних кооперативних стандартах, які відповідають критеріям кредитної кооперації та ідентифікують фінансовий інститут як класичну кооперативну фінансову установу. Реалізація цього завдання, насамперед, потребує формування збалансованої та завершеної архітектури системи кредитної кооперації в Україні, що підтримує три рівні захисту її фінансової стабільності.

Окрім цього пріоритетним завданням держави на сучасному етапі є вдосконалення державного регулювання ринку фінансових послуг та механізму пруденційного нагляду за діяльністю його посередників і, зокрема, кредитних спілок. У результаті вивчення світової практики державного регулювання і нагляду за фінансовими установами виокремлено найважливіші фактори, що зумовлюють відмінності в регуляторних і наглядових підходах різних країн, зокрема: рівень розвитку фінансової системи; кількість, масштабність і концентрація фінансових установ; відносна відкритість внутрішньої фінансової системи; рівень інформаційної відкритості та прозорості в діяльності фінансових установ; наявність технологічних і людських ресурсів для регулювання і нагляду. У дисертації проаналізовано особливості, переваги та недоліки державного моніторингу за діяльністю кредитних спілок на ринку фінансових послуг у контексті диференційованого поєднання процедур дистанційного моніторингу (систематичний моніторинг фінансового стану, що базується на аналізі періодично

наданої регулятору фінансової й іншої інформації про діяльність установи) та інспекцій на місцях (загальна оцінка фінансової установи безпосередньо на місці). Запропоновано в рамках дистанційного моніторингу на зміну подачі звітних даних, які відображають статичну інформацію щодо фінансового стану, запровадити аналіз неперервних часових (динамічних) рядів з урахуванням статистичної звітності попередніх періодів. На основі узагальнення світової практики організації систем оцінки ризиків і раннього попередження, виокремлено чотири основні методологічні підходи, розкрито переваги і недоліки кожного із них. Доведено, що жоден із методологічних підходів, що базується на багатofакторних моделях раннього попередження, не є досконалим з низки причин; усі моделі є надто складними для практичного використання.

Формування довіри у ринкових відносинах пов'язане зі значною кількістю факторів, але в найбільшій мірі – з психологією сприйняття інформації про фінансову стійкість і стабільність як окремих фінансових установ, так і середовища їх функціонування загалом. Тому забезпечення фінансової стійкості кредитних спілок залишається актуальною проблемою, і особливо в контексті відновлення довіри до цих фінансових інститутів у посткризовий період. Фінансова стійкість ринкових інститутів, як інтегральний критерій, оцінюється за певними кількісними і якісними параметрами і як функціонально залежна величина визначається ендогенними (достатність капіталу, якість активів, рівень управління, ліквідність балансу, платоспроможність) та екзогенними (макроекономічна динаміка, соціальна і політична стабільність) факторами. З огляду на зазначене, запропоновано фінансову стійкість кредитної спілки визначати на основі якісного підходу – як спроможність цієї установи виконувати свої функції в ринковому середовищі з мінімальним ризиком і максимальною ефективністю, попри негативний вплив ендогенних та екзогенних факторів; основним кількісним критерієм, що відображає фінансову стійкість і надійність кредитної спілки, є дотримання встановлених нормативів.

Для проведення аналізу та прогнозування фінансового стану кредитної спілки в роботі обґрунтовано й апробовано методику діагностичного дослідження фінансового стану кредитної спілки, що базується на комп'ютерних технологіях системи штучного інтелекту – нейромережевих моделях і, зокрема, нейронній мережі Елмана.

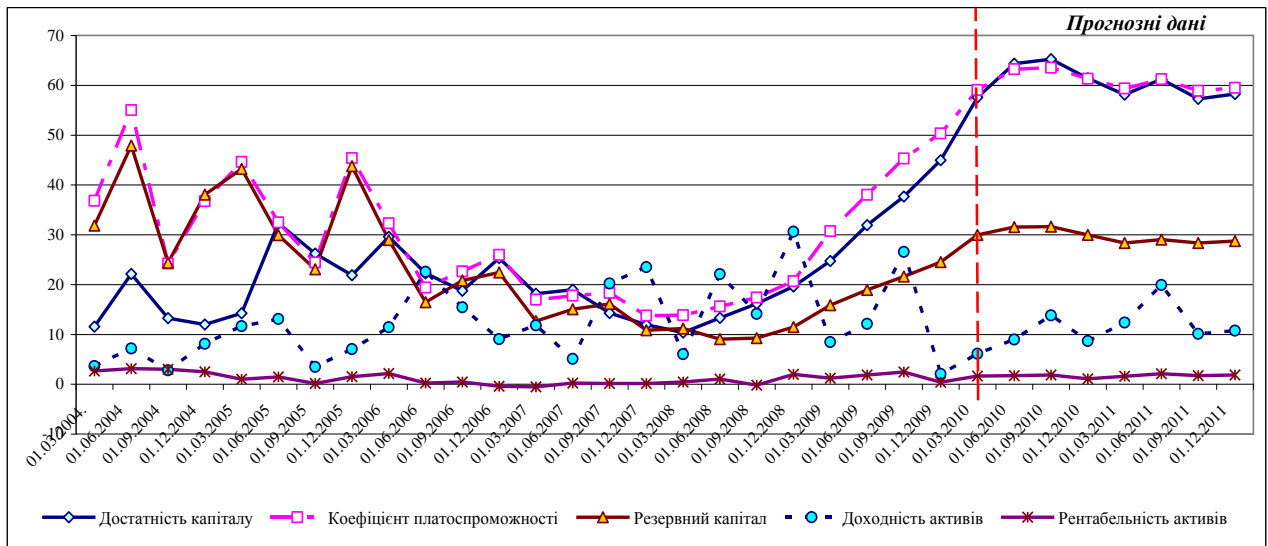
Математично нейрон є ваговим суматором, єдиний вихід якого визначається через його входи і матрицю вагових коефіцієнтів штучного (формального) нейрона Маккалока-Пітца:

$$y = f(u), \quad \text{де } u = \sum_{i=1}^n w_i x_i + w_0 x_0, \quad (1)$$

де x_i і w_i – відповідно сигнали на входах нейрона і вагові коефіцієнти входів; функція u – індуковане локальне поле; $f(u)$ – передавальна функція. Можливі значення сигналів на входах нейрона вважають заданими в інтервалі $[0, 1]$.

У навчальній вибірці було використано статистичні дані діяльності кредитної спілки, що базується на фінансовій звітності за період 2004–2010 рр. (періодична вибірка становить 25 періодів, що містить 31 показник).

Результати програмного виходу згруповано за трьома основними категоріями: показники фінансової стійкості (достатність капіталу, коефіцієнт платоспроможності, величина резервного капіталу, дохідність та рентабельність активів) (рис. 2); показники діяльності (прибутковість, процентна маржа, співвідношення операційних витрат до чистих доходів (маржі) – CIR (Cost Income Ratio)); показники якості кредитної діяльності (проблемні кредити до власних коштів, кредити до активів, рівень якості кредитного портфеля).

Рис. 2. Прогноз показників фінансової стійкості КС «Калина» на 2011 р.

За результатами аналізу прогнозних показників констатовано, що обрана кредитна спілка, незважаючи на кризу 2008–2010 рр., має висхідний тренд за індикаторами фінансової стійкості та показниками діяльності. Це є результатом виваженості в політиці формування резервів, що призвело до забезпечення стійкості в умовах нестабільності на ринку та високого рівня концентрації власного капіталу, що стало запорукою фінансової надійності та стабільності. Однак особливої уваги потребує група показників якості кредитного портфеля, які погіршилися у період кризи, а їх прогнозні дані мають синусоїдний характер, що свідчить про невизначений тренд вирівнювання якості кредитного портфеля. Відтак, особливої уваги потребує кредитна політика та політика формування резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позик.

Водночас доводиться визнати, що ця методика теж характеризується певними недоліками, зокрема: не враховує ризику складних фінансових продуктів («спред», «субординований борг» та ін.); не охоплює повного переліку макроекономічних даних (наприклад, у випадку кредитних спілок важливо враховувати динаміку доходів населення, рівень безробіття, приріст ВВП, внутрішній борг); до уваги не беруться сценарії розвитку подій (в т.ч. ринкові асиметрії, кон'юнктурні тенденції та дисбаланси).

Проте, незважаючи на вищезазначене, вона дозволить державному регулятору – Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг не лише оцінювати поточний стан кредитної спілки, а й моделювати її поведінку при сталому розвитку чи в умовах кризових явищ на ринку, або ж прогнозувати критичний термін балансування спілки на межі мінімально допустимих нормативних значень. Методика базується на

інтегрованих показниках, які використовуються Держфінпослуг та ОКС «ПЗВ» для оцінки фінансового стану кредитної спілки, а відтак дозволяє регулятору приймати ефективні рішення щодо виїзного моніторингу найбільш проблемних учасників ринку, впровадження тимчасових адміністрацій саме у ті установи, які цього потребують, ще до настання критичних і невідворотних подій, застосовувати превентивні заходи та виводити з ринку проблемні фінансові установи.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі поглиблено теоретичні засади, узагальнено практичні аспекти організаційно-економічного механізму діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг, запропоновано нові шляхи вирішення актуальних наукових проблем щодо формування інфраструктури системи кредитної кооперації та вдосконалення механізму її державного регулювання в контексті пруденційного нагляду та забезпечення фінансової стійкості й соціальної відповідальності кредитних спілок в Україні. Це дало підстави сформулювати такі висновки і пропозиції теоретичного і практичного характеру:

1. Дослідження та узагальнення теоретико-концептуальних засад організації ринкових відносин у суспільстві довело правомірність розгляду ринку фінансових послуг як інституційної основи ринкової економіки. Обґрунтовано, що базовою умовою ефективного функціонування останньої є високий рівень розвитку інституційної структури, що через «вбудовані» механізми (державне регулювання, законодавчо-правове регламентування, ринковий фундаменталізм та пріоритет соціальної відповідальності ринкових інститутів) забезпечує реалізацію відносин власності, формування фінансового потенціалу економічного зростання, концентрацію і перерозподіл інвестиційних ресурсів, координацію та розподіл ризиків, утвердження ринкової психології населення. Аргументовано, що сучасною тенденцією розвитку країн з ринковою економікою є перехід до соціалізації ринкових відносин та формування обслуговуючої (сервісної) економіки, що відводить пріоритетну роль сфері послуг. З огляду на зазначене, чітке усвідомлення сутності і ролі послуг (в т. ч. фінансових) у суспільному житті держави є пріоритетним завданням при розробці та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку України.

2. На основі використання філософських категорій «зміст» і «форма», обґрунтовано, що ринок фінансових послуг, з характерною для нього системою фінансових інститутів, відображає конкретні форми організації руху фінансових ресурсів і капіталу за посередництва фінансово-кредитного механізму. При цьому фінансова послуга, як специфічний вид ринкового товару, позбавлена речової форми, оскільки її субстанцією на ринку фінансових послуг є правові та майнові відносини, проте вона має особливу споживчу вартість, яка задовольняє певні потреби людини. Розкриття економічної сутності ринку фінансових послуг розширює розуміння процесів і явищ, пов'язаних з рухом грошового капіталу.

3. У результаті комплексного вивчення економічної природи кооперативної форми організації фінансово-господарської діяльності кредитних спілок та їх інституційних

особливостей, як посередників на ринку фінансових послуг, доведено, що кредитна спілка – це специфічна форма фінансової конгломерації, відмінна від інших форм господарювання. На основі узагальнення соціальних, економічних, організаційних, інституційних та фінансових особливостей функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг аргументовано, що вони частково зберігають ознаки кооперативного об'єднання, поєднуючи при цьому риси й властивості фінансового інституту.

4. З'ясовано, що в сучасних умовах фінансової консолідації кредитні спілки як фінансові інститути трансформуються у псевдокооперативні форми, що відходять від класичних принципів кооперації і неприбуткових засад діяльності. Аргументовано, що професійна діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг України має базуватися на єдиних кооперативних стандартах, які відповідають принципам і критеріям кредитної кооперації та ідентифікують цей фінансовий інститут як класичну кооперативну фінансову установу. Запропоновано до ключових складових Національного кооперативного стандарту кредитних спілок України включити ряд положень:

- дворівневе гарантування вкладів;
- формування інституційно-організаційної архітектури системи кредитної кооперації, що підтримує три рівні захисту її фінансової стабільності;
- ефективний пруденційний державний нагляд;
- професійний менеджмент та внутрішній контроль;
- інформаційна відкритість та якісний незалежний аудит;
- захист прав і фінансова просвіта членів;
- соціальна відповідальність у ринковій політиці.

5. На основі аналізу динамічних рядів основних індикаторів, які характеризують діяльність кредитних спілок України на ринку фінансових послуг, виявлено тенденцію до зниження їх ділової активності в останні роки, що зумовлене об'єктивними обставинами, які склалися на вказаному ринку в умовах фінансової кризи. Серед найважливіших проблем вітчизняної системи кредитної кооперації відмічено масове неповернення депозитів населенню та згорання кредитних програм через загострення кризи ліквідності, що руйнує довіру населення до кредитних спілок як інститутів ринку фінансових послуг.

6. З метою мінімізації ризику кризи ліквідності запропоновано в якості цільового орієнтиру оптимізації структури капіталу обрати політику мінімізації частки пайового капіталу в загальній його структурі, а натомість, надавати перевагу збільшенню реального резервного капіталу. Нагромадження обсягів останнього відповідає завданням забезпечення фінансової стабільності та покращення нормативних показників діяльності кредитної спілки. Доведено необхідність внесення змін до Закону України «Про кредитні спілки» в частині регламентування порядку використання резервного капіталу у разі ліквідації спілки.

7. Дієвість механізму трансформації заощаджень в інвестиції залежить від рівня довіри населення до фінансово-кредитних інститутів ринку фінансових послуг. Обґрунтовано необхідність створення ефективної системи гарантування вкладів для

членів кредитних спілок, оскільки її відсутність є серйозною перешкодою для роботи із залучення внесків на депозитні рахунки й основною причиною, що зумовлює масовий відтік депозитів з кредитних спілок. Запропоновано механізм формування системи гарантування вкладів.

8. Строкова структура залучених коштів (зобов'язань) потребує узгодження зі структурою їх розміщення (кредитного портфеля) з метою збереження максимальної ліквідності кредитної спілки та усунення структурних дисбалансів, що найбільшою мірою проявляються в періоди негативної ринкової кон'юнктури.

9. Обґрунтовано, що особливої уваги в діяльності кредитних спілок заслуговує питання вдосконалення кредитної політики та формування якісного кредитного портфеля з мінімальним рівнем прострочення, що гарантуватиме захищеність вкладів. У цьому контексті важливо якісніше проводити оцінку платоспроможності позичальників, формувати механізми реструктуризації та пролонгації боргових зобов'язань.

10. Для усунення недоліків в державному регулюванні діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг окреслено систему заходів щодо його вдосконалення, а саме запропоновано:

— модернізувати методологічні підходи до оцінки фінансової стійкості кредитних спілок, яку рекомендовано оцінювати за певними параметрами, кількість яких може з часом змінюватися з урахуванням їх важливості в певний момент часу;

— впорядкувати механізм пруденційного нагляду за діяльністю кредитних спілок;

— запровадити методику діагностичного дослідження фінансового стану кредитної спілки, що базується на комп'ютерних технологіях системи штучного інтелекту – нейромережевих моделях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1. Луцишин О. О. Кредитні спілки – суб'єкти ринку фінансових послуг / Олег Луцишин // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Випуск 38 (Частина 1) – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2002. – С. 95–101 (0,7 д.а.).

2. Луцишин О. О. Концептуальні основи кредитної кооперації та пасивні операції кредитних спілок на ринку фінансових послуг України / Олег Луцишин // Світ фінансів. – 2005. – 3–4 (4–5). – С. 143–157 (1,1 д.а.).

3. Луцишин О. О. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: проблеми та пріоритети розвитку / Олег Луцишин // Світ фінансів. – 2006. – № 3 (8). – С. 114–127 (0,9 д.а.).

4. Луцишин О. О. Механізм трансформації заощаджень в інвестиції в процесі реалізації депозитних послуг кредитними спілками / Олег Луцишин // Світ фінансів. – 2010. – Випуск 3. – С. 117–129 (0,8 д.а.).

5. Луцишин О. О. Теорія та практика формування капіталу кредитними спілками у контексті надання фінансових послуг / Олег Луцишин // Науковий

вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2010. – № 4 (43), Ч. 2. – (Серія «Економічні науки»). – С. 97–103 (0,7 д.а.).

6. Луцишин О. О. Ринок фінансових послуг як інституційна основ ринкової економіки / О. О. Луцишин, С. І. Юрій // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 48–59 (0,8 д.а.). (Особистий внесок автора 0,5 д.а. Автор розкрив теоретико-концептуальні засади ринку фінансових послуг, його організаційно-інституційну структуру).

Публікації в інших виданнях:

7. Луцишин О. О. Фінансовий ринок України: проблема «непотребу» і його вплив на фінансову структуру й ділову активність в умовах фінансової кризи / О. О. Луцишин // Валютно-фінансові проблеми ринкової трансформації (приклад України): матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 19-20 листопада 1998 р.). – К.: Київський університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 1998. – С. 160–166 (0,7 д.а.).

8. Луцишин О. О. Соціально-економічна природа кредитних спілок: філософський дуалізм та сутнісний суб'єктивізм / О. О. Луцишин // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: матеріали Міжнародної наукової конференції: у 2-х ч. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – С. 190–193 (0,3 д.а.).

9. Луцишин О. О. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: проблеми забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності / О. О. Луцишин // Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу (Тернопіль, 13 квітня 2006 р.). – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – С. 25–29 (0,3 д.а.).

10. Луцишин О. О. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: проблеми функціонування та перспективи розвитку / О. О. Луцишин // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу. (Тернопіль, 18 квітня 2007 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 117–119 (0,2 д.а.).

11. Луцишин О. О. Прагматизм формування системи кредитних спілок в Україні / О. О. Луцишин // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 24-26 жовтня 2007 року). – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 326–329 (0,2 д.а.).

12. Луцишин О. О. Світова фінансова криза: вплив на суб'єктів ринку фінансових послуг та кредитні спілки України / О. О. Луцишин // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 16-17 жовтня 2008 року). – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 211–214 (0,2 д.а.).

13. Луцишин О. О. Сучасні тенденції світового фінансового ринку / З. О. Луцишин, О. О. Луцишин // Фінансовий ринок України. – 2008. – №9 (59). – С. 3–9 (0,7 д.а.). (Особистий внесок автора 0,3 д.а. Автор розкрив особливості розвитку фінансових ринків у країнах з ринками, що формуються).

14. Луцишин О. О. Тенденції світового фінансового ринку, економічна криза та інтеграційний курс України / З. О. Луцишин, О. О. Луцишин // Фінансовий ринок України. – 2008. – № 11 (61). – С. 6–11 (0,6 д.а.). (Особистий внесок автора

0,3 д.а. Автор розкрив особливості регуляторного нагляду та пруденційного регулювання діяльності фінансових посередників на фінансових ринках).

15. Луцишин О. О. Вплив світової кризи ліквідності на фінансовий сектор України / О. О. Луцишин // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Тернопіль, 26–27 лютого 2009 року). – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 129–131 (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Луцишин О. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2011.

У дисертаційній роботі проведено комплексне дослідження теорії та практики діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг України. Поглиблено теоретико-концептуальні засади ринку фінансових послуг, висвітлено його роль у контексті формування інституційних основ ринкової економіки. Розкрито кооперативну природу та інституційні особливості кредитної спілки як фінансового інституту ринку фінансових послуг. Обґрунтовано теоретичні основи організаційно-економічного механізму діяльності кредитних спілок та узагальнено сучасні тенденції їх функціонування на ринку фінансових послуг України.

Проаналізовано діючу практику та особливості формування капіталу кредитними спілками у контексті надання фінансових послуг. Розкрито особливості механізму трансформації заощаджень в інвестиції в процесі реалізації депозитних послуг кредитних спілок. Узагальнено соціально-економічні наслідки і виявлено проблемні аспекти діяльності кредитних спілок у сфері кредитування.

На основі методики діагностичного дослідження фінансового стану кредитної спілки зроблено прогноз показників її фінансової стійкості, ділової активності та якості кредитної діяльності. Розроблено пропозиції щодо забезпечення фінансової стійкості кредитних спілок на ринку фінансових послуг. Запропоновано підходи до формування інфраструктури системи кредитної кооперації та вдосконалення пруденційного нагляду за діяльністю кредитних спілок на ринку фінансових послуг України.

Ключові слова: ринок фінансових послуг, кредитна спілка, організаційно-економічний механізм, власний, пайовий і резервний капітал, депозитні послуги, споживче кредитування, фінансова стійкість, пруденційний нагляд, апекс-інститут.

АННОТАЦИЯ

Луцишин О. Кредитные союзы на рынке финансовых услуг Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2011.

В диссертации проведено комплексное исследование теории и практики деятельности кредитных союзов на рынке финансовых услуг Украины. Раскрыты

теоретико-концептуальные основы рынка финансовых услуг, его сущность и роль в контексте формирования институциональных основ рыночной экономики. В результате анализа различных точек зрения предложен авторский подход к раскрытию сущности рынка финансовых услуг как институциональной основы рыночной экономики. Обосновано, что рынок финансовых услуг является органической частью финансовой системы государства и отображает конкретные формы организации движения финансовых ресурсов через посредничество финансово-кредитного механизма его институтов между субъектами хозяйствования.

Теоретически обоснована кооперативная природа (демократичность в организации и управлении, неприбыльный механизм хозяйствования, взаимопомощь и экономическая самозащита членов союза) и институциональные особенности кредитного союза как финансового института рынка финансовых услуг (выдача кредитов под проценты, аккумуляция денежных вкладов на разных условиях и начисление процентов на них). Обобщены теоретические основы организационно-экономического механизма функционирования кредитных союзов и раскрыты современные тенденции их деятельности на рынке финансовых услуг Украины.

Проанализирована практика и особенности формирования капитала кредитными союзами в контексте предоставления финансовых услуг. Раскрыты особенности механизма трансформации сбережений в инвестиции в процессе реализации депозитных услуг кредитных союзов. Обобщены социально-экономические издержки и проблемные аспекты деятельности кредитных союзов в сфере кредитования. Проведенный в работе анализ динамики и структуры капитала кредитных союзов, привлеченных депозитов и выданных кредитов, свидетельствует о низком уровне капитализации этих финансовых учреждений, а также об их недостаточной роли в формировании инвестиционного потенциала, который, однако, компенсируется устойчиво высоким уровнем поддержки совокупного потребительского спроса в основном малообеспеченных слоев населения.

Результаты исследования показали, что негативные макроэкономические тенденции, усиленные институциональными проблемами (отсутствие механизмов рефинансирования и гарантирования вложений, стабилизационных фондов, издержки пруденционного надзора и др.) обусловили обострение проблем с ликвидностью в большинстве кредитных союзов и довели необходимость существенного усовершенствования организационно-экономического механизма их функционирования на рынке финансовых услуг. Обосновано необходимость применения мер по совершенствованию институциональной архитектуры системы кредитной кооперации.

По результатам изучения зарубежного опыта составлены рекомендации, направленные на усовершенствование регулирования (в частности пруденционного надзора) за деятельностью кредитных союзов на рынке финансовых услуг в Украине.

Используя методику диагностического исследования финансового положения кредитного союза, спрогнозировано показатели его финансовой устойчивости, деловой

активности и эффективности кредитной деятельности. Разработаны предложения для обеспечения финансовой устойчивости кредитных союзов на рынке финансовых услуг.

Ключевые слова: рынок финансовых услуг, кредитный союз, организационно-экономический механизм, собственный, паевой и резервный капитал, депозитные услуги, потребительское кредитование, финансовая устойчивость, пруденционный надзор, апекс-институт.

ANNOTATION

Lutsyshin O. Credit Unions in the Financial Services Market of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation on obtaining scientific level of Economic Sciences Candidate Degree in specialty of 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2011.

This investigation examines the theory of credit unions as a financial intermediary in general, as well as the actual practical roles they play in the financial services markets in Ukraine. In the process, this work extends the conceptual framework in which credit unions are seen as playing a significant role in the intermediation of financial services. Particular attention is paid to the cooperative nature and the institutional peculiarities of credit unions as financial institutions, and inter alia the understanding of their role in the financial services market is extended. This document also delves in to the mechanism of credit creation and analyzes the economic forces and benefits unleashed by such a process, especially in terms of modern tendencies in Ukraine.

The current practice and the peculiarities of credit unions' capital formation in the context of financial services provision are analyzed. In particular, this study extends the specifics of the transformation of savings into investments via the implementation process of credit unions' deposit services. Both the social and economic beneficial consequences are outlined here as well as the problematic aspects of credit unions' activity in the area of crediting are investigated.

Diagnostic research is conducted on the basis of methodology specifying the financial conditions of a credit union in order to predict its financial stability, business activity and quality of credit activity data. Suggestions to provide greater the financial stability of credit unions in the market of financial services are developed in this document. Distinct approaches are suggested for the formation of the infrastructure of a credit cooperation system and for the improvement of the credit unions' activity in Ukraine via prudential supervision.

Keywords: financial services market; credit union; organizational and economic mechanism; failure and reserve capital; deposit services; customer credit; financial stability; prudential supervision; apex-institute.

Підписано до друку 25.01.2011 року
Формат $60 \times 90 \frac{1}{16}$. Папір офсетний. Друк на різнографі.
Умов.-друк. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. 1,0. Зам. № 9-25-01/11.
Тираж 150 прим.

Віддруковано в друкарні “Студія Друку”
46000, м. Тернопіль, вул. За Рудкою, 33,
тел. +38 (0352) 23–50–23.